

УДК 347.763.1

АНАЛІЗ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ ТРАНСПОРТУ В ЄДИНІЙ ТРАНСПОРТНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Дубінський О. Ю.

ANALYSIS OF THE CONCEPT OF TRANSPORT IN THE UNITED TRANSPORT SYSTEM OF UKRAINE

Dubinsky O.Yu.

У статті узагальнено та проаналізовано теоретико-правові підходи до розуміння сутності поняття «транспорт» на основі вивчення сучасної нормативно-правової бази, яка регламентує транспортну сферу України, і наукових праць вітчизняних і зарубіжних науковців. Виявлені недоліки в розумінні сутності транспорту, і запропоновано авторське визначення даного поняття у вузькому та широкому його розумінні.

Ключові слова: транспорт, транспортна система, транспортна сфера, транспортний засіб, транспортна стратегія.

Постановка проблеми. В умовах нестабільної соціально-економічної ситуації на внутрішніх і зовнішніх ринках України й, у той же час, стрімкого прагнення привести національну економіку до європейських мірок транспортна система України є однією з визначальних складових забезпечення сталого соціально-економічного розвитку України. При цьому високо корелюючими факторами є адміністративно-правове забезпечення даної галузі та стан правового середовища в країні загалом, при чому чіткість і адекватність не лише правових норм, але й термінологічного апарату, яким користується законодавець.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання стосовно транспортної сфери, у тому числі в контексті додержання законодавства на транспорті, досліджували вітчизняні та зарубіжні економісти та правознавці: В.Б. Авер'янов, О.І. Антонюк, В.Г. Афанасьєв, Ю.С. Бараш,

І. Блауберг, І.Р. Бузько, І.В. Булгакова, В.О. Вишнівецька, В.К. Гіжевський, М. Гердеген, Г.А. Гольц, Е.Ф. Демський, Б.В. Деревянко, І.В. Заблодська, О.О. Зеленко, Д.В. Зеркалов, Л.В. Канторович, Р.С. Кундрик, А.В. Мілашевич, В.В. Міщук, В.І. Петраш, Н.А. Троїцька, І.О. Хорошилова, М.Л. Шелухін, Ф.П. Шульженко та інші.

Невирішені раніше проблеми. Проте, незважаючи на значний науковий доробок з даної проблематики, сутність поняття «транспорту» залишається не закріпленою належним чином на законодавчому рівні й дискусійним на доктринальному рівні.

Метою даної статті є комплексний аналіз сутності поняття транспорту в єдиній транспортній системі України.

Виклад основного матеріалу. Безумовно, комплексне дослідження єдиної транспортної системи України, її розвиток та вдосконалення неможливі без висвітлення

сутності базового поняття транспорту. Так, у загальному розумінні термін транспорт (з лат. *trans* «через» та *portare* «нести») означає сукупність засобів, призначених для переміщення людей, вантажів, сигналів та інформації з одного місця в інше [1]. У Великій радянській енциклопедії «транспорт» трактується як переміщення людей та вантажів, як одна з найважливіших галузей суспільного матеріального виробництва [2, с. 154].

У Словнику української мови дане поняття широко представлено в багатьох значеннях: 1) транспорт як галузь народного господарства, що різними видами засобів здійснює перевезення пасажирів, доставляння, переміщення вантажів і т. ін.; 2) як той чи інший вид перевізних засобів; 3) як будь-який засіб перевезення, а також сукупність таких засобів; 4) перевізні засоби певного територіального підпорядкування; 5) певна ділянка перевезень, а також сукупність перевізних засобів, що обслуговує її; 6) партія вантажів, доставлених або призначених для доставки куди-небудь; 7) обоз із військовим вантажем або сукупність перевізних засобів спеціального призначення; 8) вантажне судно морського флоту [3, с. 231]. Автори Юридичної енциклопедії під «транспортом» розуміють галузь народного господарства, покликану забезпечити економічні, організаційні та соціальні зв'язки різних сфер економіки і задовольнити потреби суспільного виробництва та населення в перевезеннях [4, с. 119]. Проте, на наш погляд, у зазначених вище визначеннях «транспорту» не прослідковується чітке розмежування між загальним поняттям транспорту та поняттями окремих його видів, транспортної системи в цілому, аспектів розуміння терміну «транспорт» тощо.

Аналогічна термінологічна невизначеність і суперечність стосовно досліджуваного питання має місце й на

законодавчому рівні. Зокрема, згідно ст. 1 Закону України «Про транспорт» від 10.11.1994 р. №232/94-ВР транспорт позиціонується виключно як одна з найважливіших галузей суспільного виробництва і покликаний задовольняти потреби населення та суспільного виробництва в перевезеннях. При цьому відмічається, що розвиток і вдосконалення транспорту здійснюється відповідно до державних цільових програм з урахуванням його пріоритету та на основі досягнень науково-технічного прогресу і забезпечується державою [5]. Аналогічно й у Транспортній стратегії України на період до 2020 року транспорт визначено однією з базових галузей національної економіки, ефективного функціонування якої є необхідною умовою для забезпечення обороноздатності, захисту економічних інтересів держави, підвищення рівня життя населення [6].

В інших законодавчих документах закріплено поняття окремих видів транспорту, зокрема: 1) залізничний транспорт – виробничо-технологічний комплекс підприємств залізничного транспорту, призначений для забезпечення потреб суспільного виробництва і населення країни в перевезеннях у внутрішньому і міжнародному сполученнях та надання інших транспортних послуг усім споживачам без обмежень за ознаками форми власності та видів діяльності тощо; 2) промисловий залізничний транспорт – транспортно-технологічний комплекс, який забезпечує системне переміщення вантажів у процесі виробництва (між виробництвами, виробничими циклами, окремими операціями або підприємствами в цілому) та взаємодію із залізничним транспортом загального користування і не належить до нього [7]; 3) автомобільний транспорт – галузь транспорту, яка забезпечує задоволення потреб населення та суспільного

виробництва у перевезеннях пасажирів та вантажів автомобільними транспортними засобами [8]. Тобто законодавець розуміє і під «транспортом» галузь господарства, і, наприклад, під автомобільним транспортом – галузь транспорту, що, на наш погляд, призводить до неоднозначності трактування поняттєвого апарату у сфері єдиної транспортної системи України.

Відсутня єдність і у розумінні сутності транспорту серед науковців. Так, Л.В. Канторович визначає транспорт аналогічно вищесказаному як одну з найважливіших галузей народного господарства, яка створює необхідні умови для функціонування і розвитку всієї економіки, впливає на кінцеві результати практично у всіх галузях народного господарства, і є важливим фактором підвищення ефективності [9].

Й.Р. Гілецький, Р.Р. Сливка та М.М. Богнович також трактують транспорт як специфічну галузь господарства, що не створює, як інші виробничі сектори, нових матеріальних цінностей, оскільки результатом роботи транспорту є переміщення вантажів і людей [10]. Транспорт є галуззю, що перебуває на стику виробничої та невиробничої сфери, головною функцією якої є задоволення потреб в усіх видах перевезень [11]. Специфічною комунікаційною інфраструктурною галуззю матеріального виробництва й сфери обслуговування, яка забезпечує потреби населення й господарства з усіх видів перевезень називають транспорт і М.Н. Бідняк, В.В. Біліченко, Н.В. Якименко, І.В. Заблодська, І.Р. Бузько, О.О. Зеленко, І.О. Хорошилова [12–14].

На нашу думку, вище мова йшла не власне про «транспорт», а про його широке розуміння, тобто «транспортну галузь України», яку пропонують визначати як сукупність суб'єктів господарської діяльності незалежно від їх відомчої

належності та форм власності, які розробляють і (або) виробляють продукцію (виконують роботи та надають послуги) певних видів, які мають однорідне споживче чи функціональне призначення [15, с. 5].

Натомість, Л.Ю. Яцківський та Д.В. Зеркалов вважають, що транспорт – це сукупність транспортних засобів; шляхів сполучень; засобів управління та зв'язку; технічних пристроїв та механізмів; споруд. Тому, на думку авторів, складовими транспорту є: 1) транспортні засоби – рухомий склад (автомобілі, причепи, напівпричепи, транспортні трактори, вагони, локомотиви, літаки, судна, вертоліти); трубопроводи; контейнери; піддони; тара; 2) шляхи сполучення – автомобільні дороги (шляхи), залізничні колії, водні шляхи, повітряні лінії, монорейкові колії, канатні дороги; 3) засоби управління та зв'язку: пункти диспетчерського зв'язку, пункти автоматизованої системи дорожнього управління; 4) технічні пристрої та механізми: вантажно-розвантажувальні механізми, конвеєри, пакетоформуєчі машини; 5) споруди: АТП, зупинки, депо, СТО, доки, ремонтні майстерні та заводи, склади, термінали, вокзали, аеропорти, причали, компресорні та насосні станції тощо [16]. Тобто варто погодитися, що кожен вид транспорту представляє собою складний комплекс пристроїв, споруд, машин і механізмів.

У даному контексті доцільно підкреслити, що транспорт – це сукупність засобів, призначених для переміщення людей, вантажів, сигналів і інформації з одного місця в інше, а промисловий транспорт – це сукупність транспортних засобів, споруд і шляхів промислових підприємств, призначених для обслуговування виробничих процесів, переміщення сировини, напівфабрикатів і готової продукції на території підприємства, що обслуговується [1]. В.І. Петраш

стверджує, що транспорт – це сукупність механічних засобів перевезень виробничо-технологічного комплексу, організацій і підприємств, призначених для забезпечення потреб суспільного виробництва й населення країни в перевезеннях у внутрішньому й міжнародному сполученнях і надання інших транспортних послуг усім споживачам [17, с. 7].

З іншої точки зору, транспорт визначають як складну міжгалузеву систему, що займає ключове положення в територіальній організації продуктивних сил [18]. Проте з даного визначення не зрозуміло, чи розрізняє автор за змістом поняття «транспортної системи» та «транспорту», трактуючи останнє як «систему». На нашу думку, поняття «транспорт» доцільно відрізнити від поняття «транспортної системи», яку пропонують визначати як сукупність усіх видів транспорту, пов'язаних між собою з метою задоволення потреб населення і держави в перевезеннях пасажирів і вантажів, і яка складається з транспортних пунктів (невелика залізнична станція, річкова пристань, автостанція, аеропорт), транспортних вузлів і транспортних магістралей; як сукупність усіх видів транспорту, які пов'язані між собою транспортними вузлами [11] тощо.

Отже, підсумовуючи вище сказане, приходимо до висновку, що серед науковців немає чіткості в розмежуванні сутності, змісту єдиної транспортної системи та класифікації видів транспорту, понять «транспорту» та «транспортної системи». Однією з причин цього виявлено відсутність закріпленого термінологічного апарату, колізійність ст. 21 Закону України «Про транспорт», яка відображає види транспорту, які охоплює наявна транспортна система в умовах чинного законодавства, але не відображає всі елементи єдиної транспортної системи та її сутнісні ознаки, особливості,

вносячи таким чином суперечність у розумінні єдиної транспортної системи, видів транспорту та його суті. Тому пропонуємо визначити транспорт у вузькому розумінні як засіб, відповідно до чинного законодавства призначений для переміщення людей, вантажу, ресурсів, інформації, електронних сигналів тощо. Відповідно в широкому значенні транспорт – це невід'ємна стратегічно важлива сфера національної економіки міжгалузевого характеру, орієнтована на задоволення державних, суспільних, особистих громадських, промислово-виробничих чи інших потреб головним чином у перевезенні/переміщенні.

Література:

1. Промисловий транспорт та його види. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.geograf.com.ua/geoinfocentre/20-human-geography-ukraine-world/280-ref19951107>
2. Большая Советская Энциклопедия: (В 30 томах). Т. 26. Тихоходки- Ульяново. / Гл. ред. А.М. Прохоров. – Изд. 3-е. – М.: Сов. энцикл., 1977. – 624 с.
3. Словник української мови: в 11 томах. / [Ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін.]. – К. : Наукова думка 1970-1980. – Том 10: Т-Ф [ред. А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк]. – К. : Наук. думка. 1979. – 658 с.
4. Юридична енциклопедія: (В 6 т.). Т.6. Т-Я. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 2004. – 768 с.
5. Про транспорт: Закон України від 10.11.1994 р. № 232/94-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – №51. – Ст. 446.
6. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Транспортної стратегії України на період до 2020 року» від 20.10.2010 р. № 2174-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2174-2010-%D1%80>
7. Про залізничний транспорт: Закон України від 04.07.1996 р. № 273/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 40. – Ст. 183.
8. Про автомобільний транспорт: Закон України від 05.04.2001 р. № 2344-III // Відомості

Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – №22. – Ст.105.

9. Канторович Л.В. Транспорт в системе народного хозяйства (планово-экономические проблемы) / Л. В. Канторович, Н. В. Паесон. – М.: Наука, 1980. – 111 с.

10. Гілецький Й.Р. Географія: Довідник / Й.Р. Гілецький, Р.Р. Сливка, М.М. Богович. – Харків: Ранок, 2008. – 480 с.

11. Транспорт України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zhu.edu.ua/mk_school/mod/glossary/view.php?id=4409

12. Бідняк М.Н. Виробничі системи на транспорті: теорія і практика: монографія [Текст] / М.Н. Бідняк, В.В. Біліченко. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2006. – 176с.

13. Якименко Н.В. Аспекти функціонування транспортно-логістичних кластерів в Україні та оптимізація управління їх потоковими процесами [Текст] / Н.В. Якименко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. – №38. – С. 297-301.

14. Інфраструктурне забезпечення розвитку транспортної системи регіону: колективна монографія [Текст] / [І.В. Заблюдська, І.Р. Бузько, О.О. Зеленко, І.О. Хорошилова]. – Сєвєродонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2016. – 193 с.

15. Основи економіки транспорту: Курс лекцій для студентів денної та заочної форм навчання напряму підготовки —27 Транспорт з професійною орієнтацією на спеціальність —275 Транспортні технології (за видами) / Попович П.В., Шевчук О.С., Гаврон Н.Б. – Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Тернопіль, 2017. – 147 с.

16. Яцківський Л.Ю. Загальний курс транспорту : навч. посібник / Яцківський Л.Ю., Зеркалов Д.В. – Кн. 1. – К.: Арістей, 2007. – 544 с.

17. Конспект лекцій з дисципліни «Транспортне право» (для студентів 1 курсу денної і заочної форм навчання за напрямом 1004 – «Транспортні технології» спеціальностей 6.100402 – «Транспортні системи», 6.100401 – «Організація і регулювання дорожнього руху», 6.100403 – «Організація перевезень і управління на транспорті», 6.050208 – «Логістика») / Укл.: Петраш В.І. – Х.: ХНАМГ, 2008. – 159 с.

18. Казанский Н.Н. Экономическая география транспорта: Учебник для вузов /

Н.Н. Казанский, В.С. Варламов, В.Г. Галабурда и др. – М.: Транспорт, 1991. – 280 с.

References:

1. Promy`slovy`j transport ta jogo vy`dy`. [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: <http://www.geograf.com.ua/geoinfocentre/20-human-geography-ukraine-world/280-ref19951107>

2. Bol`shaya Sovetskaya Ėncy`klopedy`ya: (V 30 tomah). T. 26. Ty`xohodky` - Ul`yanovo. / Gl. red. A.M. Proxorov. – Y`zd. 3-e. – M.: Sov. ency`kl., 1977. – 624 s.

3. Slovny`k ukrajins`koyi movy`: v 11 tomah. / [Red. koleg. I. K. Bilodid (golova) ta in.]. – K. : Naukova dumka 1970-1980. – Tom 10: T F [red. A. A. Buryachok, G. M. Gnatyuk]. – K. : Naukova dumka. 1979. – 658 s.

4. Yury`dy`chna ency`klopediya: (V 6 t.). T.6. T-Ya. / Redkol.: Yu.S. Shemshuchenko (golova redkol.) ta in. – K.: «Ukr. ency`kl.», 2004. – 768 s.

5. Pro transport: Zakon Ukrayiny` vid 10.11.1994 r. # 232/94-VR // Vidomosti Verhovnoyi Rady` Ukrayiny` (VVR). – 1994. – #51. – St.446.

6. Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny` «Pro sxvalennya Transportnoyi strategiyi Ukrayiny` na period do 2020 roku» vid 20.10.2010 r. # 2174-r. [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2174-2010-%D1%80>

7. Pro zalizny`chny`j transport: Zakon Ukrayiny` vid 04.07.1996 r. # 273/96-VR // Vidomosti Verhovnoyi Rady` Ukrayiny` (VVR). – 1996. – # 40. – St. 183.

8. Pro avtomobil`ny`j transport: Zakon Ukrayiny` vid 05.04.2001 r. # 2344-III // Vidomosti Verhovnoyi Rady` Ukrayiny` (VVR). – 2001. – #22. – St.105.

9. Kantorovy`ch L.V. Transport v sy`steme narodnogo hozyajstva (planovo-ekonomy`chesky`e problemy) / L. V. Kantorovy`ch, N. V. Paeson. – M.: Nauka, 1980. – 111 s.

10. Gilecz`ky`j J.R. Geografiya: Dovidny`k / J.R. Gilecz`ky`j, R.R. Sly`vka, M.M. Bogovy`ch. – Xarkiv: Ranok, 2008. – 480 s.

11. Transport Ukrayiny`. [Elektronny`j resurs]. – Rezhy`m dostupu: http://www.zhu.edu.ua/mk_school/mod/glossary/view.php?id=4409

12. Bidnyak M.N. Vy`robn`chi sy`stemy` na transporti: teoriya i prakty`ka: monografiya [Tekst] /

M.N. Bidnyak, V.V. Bilichenko. – Vinny`cya: UNIVERSUM- Vinny`cya, 2006. – 176s.

13. Yaky`menko N.V. Aspekty` funkcionuvannya transportno-logisty`chny`x klasteriv v Ukrayini ta opy`tizatsiya upravlinnya yix potokovy`my` procesamy` [Tekst] / N.V. Yaky`menko // Visny`k ekonomiky` transportu i promy`slovosti. – 2012. – #38. – S. 297-301.

14. Infrastrukturne zabezpechennya rozvy`tku transportnoi sy`stemy` regionu: kolek ty`vna monografiya [Tekst] / [I.V. Zablods`ka, I.R. Buz`ko, O.O. Zelenko, I.O. Horoshy`lova]. – Syevyerodonecz`k: Vy`d-vo SNU im. V. Dalya, 2016. – 193 s.

15. Osnovy` ekonomiky` transportu: Kurs lekcij dlya studentiv dennoi ta zaочноi form navchannya napryamu pidgotovky` — 27 Transport z profesijnoy oriyentaciyeyu na special`nist` — 275 Transportni tehnologiyi (za vy`damy`) / Popovy`ch P.V., Shevchuk O.S., Gavron N.B. – Ternopil`s`ky`j nacional`ny`j texnichny`j universy`tet imeni Ivana Pulyuya, Ternopil` – 2017. – 147 s.

16. Yaczkiivs`ky`j L.Yu. Zagal`ny`j kurs transportu: Navchal`ny`j posibny`k / Yaczkiivs`ky`j L.Yu., Zerkalov D.V. – Kn. 1. – K.: Aristej, 2007. – 544 s.

17. Konspekt lekcij z dy`scy`pliny` «Transportne pravo» (dlya studentiv 1 kursu dennoi i zaочноi form navchannya za napryamom 1004 – «Transportni tehnologiyi» special`nostej 6.100402 – «Transportni sy`stemy`», 6.100401 – «Organizaciya i reguluvannya dorozhn`ogo ruxu», 6.100403 – «Organizaciya perevezen` i upravlinnya na transporti», 6.050208 – «Logisty`ka») / Ukl.: Petrash V.I. – Xarkiv: XNAMG, 2008. – 159 s.

18. Kazansky`j N.N. Экономы`cheskaya geografы`ya transporta: Uchebny`k dlya vuzov / N.N. Kazansky`j, V.S. Varlamov, V.G. Galaburda y` dr. – M.: Transport, 1991. – 280 s.

Дубинский А. Ю. Анализ сущности понятия транспорта в единой транспортной системе Украины. – Статья.

В статье обобщены и проанализированы теоретико-правовые подходы к пониманию сущности понятия «транспорт» на основе изучения современной нормативно-правовой базы, регламентирующей транспортную сферу Украины, и научных трудов отечественных и зарубежных ученых. Выявленные недостатки в понимании сущности транспорта, и предложено авторское определение данного понятия в узком и широком его понимании.

Ключевые слова: транспорт, транспортная система, транспорта сфера, транспортное средство, транспортная стратегия.

Dubinsky O.Yu. Analysis of the concept of transport in the united transport system of Ukraine – Article.

The article generalizes and analyzes the theoretical and legal approaches to understanding the essence of the concept of "transport" on the basis of the study of the modern regulatory framework governing the transport sector of Ukraine and scientific works of domestic and foreign scholars. The defects in understanding the essence of transport are revealed, and the author's definition of this concept in the narrow and broad sense is proposed.

Key words: transport, transport system, transport sphere, transport vehicle, transport strategy.

Авторська довідка:

Дубінський Олег Юрійович – кандидат юридичних наук.

Стаття надійшла до редакції 24.05.2018 р.

Рецензент: д.ю.н, проф., О. М. Музичук.